

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2010/2 szám

Villám

Hans Christian Andersen: A kis gyufaáruslány

Gyilkos hideg volt, hullott a hó és már alkonyodott. A naptár az esztendő utolsó napját mutatta. A csikorgó fagyban egy szegény kislány járta a sötétedő utcákat hajadonfótt és mezítláb. Amikor elindult hazulról, még viselt lábbelit, de ugyan mi hasznát vette. Mert édesanyja papucsá nagy volt rá, s amint két feléje vágató kocsielől ijedten a járdára ugrott, el is vesztette nyomban. Fél párjával egy suhanc inalt el – odavetve, hogy majd bölcsőnek használja, ha megházasodik –, a másikat pedig hiába kereste szegény gyermek.

Mezítláb járta hát az utcákat, és kicsi lábát kékre-vörösre marta a kegyetlen hideg. Egyik kezével összefogta rongyos köténykéjét – melyben egy halom kénes gyufa zörgött –, a másikban egy skatulyát szorongatott. Egész álló nap hiába kínálgatta portékáját, egy szál gyufát sem vettek tőle, és alamizsnát sem adott neki senki. Lágyan göndörödő, hosszú szőke hajára csillogó hópelyhek tapadtak. Éhesen és reszketve vánszorgott – hogy nem szakadt meg a szíve annak, aki csak látta.

Az ablakokból ragyogó világosság és sült liba pompás illata áradt az utcára, hiszen ünnep volt, Szilveszter napja. Szegény kis teremtsnek folyton csak ez járt az eszében. Behúzódott egy zugba, egy kiszögellő ház sarka mögé, s maga alá húzta csupasz lábát. Még hevesebben rázta a dideregés, majd megvette az isten hidege, de hazamenni nem mert, hiszen egész nap egy garast se keresett, s az apja biztosan veréssel fogadná. Különben otthon se lett volna jobb, padlásszobájukban farkasordító hideg van, a tető hasadékain besüvít a szél, hiába tömték be szalmával meg ronggyal a nagyobb réseket.

Ujjacskái már egészen elgémberedtek. De jó lenne egy szál gyufa, csak egyetlenegy szál! Ha kihúzná a skatulyából, odadörzsölné a falhoz, s a lángjánál megmelegíthetné a kezét! Végre rászánta magát, s meggyújtott egy szálát. Milyen vidáman sercent, s hogy lobogott! Fényes volt és meleg, mint a gyertyaláng, s a gyermek boldogan tartotta fölébe a kezét.

Csodálatos láng volt az! A szegény kis gyufaárus lány úgy érezte, mintha szép réztetejű, rézkürtös vaskályha előtt ülne. Olyan jó volt nézni a tüzet, olyan jólesett melegedni mellette! Már a lábát is kinyújtotta, hogy átjárja a meleg, de abban a pillanatban kilobbant a gyufaláng, eltűnt a vaskályha, s a kislány ott ült a hideg falszögletben egy gyufacsonkkal a kezében.

Meggyújtott egy másikat. Fénye tenyérynyi világosságot vetett a falra, mely átlátszóvá vált, mint a tiszta üveg, a kis gyufaárus lány beláthatott rajta a szobába. Hatalmas asztal állt odabenn, hófehér abrosszal és drága porcelán készlettel megterítve. A közepén aszalt szilvával és almával töltött, pirosra sült liba illatozott! És csodák csodája, a sült liba hopp, kiugrott a tából, s késsel-villával a hátában, repülni

kezdett a kislány felé. De jaj, megint kilobbant a gyufaláng, s a tünemény pusztá, hideg fallá változott.

Újabb gyufa fényénél gyönyörű szép karácsonyfát látott, sokkal szebbet, ragyogóbbat, mint amit karácsonyeste a gazdag kereskedő szobájában, az üvegajtón belesve. Ott ült a fa alatt, nézte a száz meg száz gyertyát az ágak hegyén, és a tarka díszecskéket, melyekhez hasonlót eddig csak kirakatban csodálhatott. Már nyújtotta a kezét, hogy levegyen egyet, de megint kihunyt a piciny tűz, és a sok karácsonyi gyertya lassan a magasba emelkedett, föl egészen az égig, s ott csupa tündöklő csillaggá vált. Hirtelen kiszakadt közülük egy és lehullott, ragyogó fénycsíkot hasítva a sötét égen.

– Valaki meghalt! – suttogta a kislány, emlékezve arra, hogy a nagyanyja, az egyetlen ember, aki jó volt hozzá, s akit már rég elvesztett, egyszer azt mondta: „Valahányszor lehull egy csillag, egy lélek áll az isten színe elé.”

Megint felszikkasztott egy gyufát a falon, s mennyei világosság támadt körülötte. A tiszta fényben ott állt halott nagyanyja, és szelíden, hívogatóan nézett le kis unokájára.

– Nagyanyó! – kiáltott föl a kislány. – Nagyanyó, vigyél magaddal! Tudom, hogy itt hagysz, ha a gyufa végigég, eltűnsz, mint a meleg kályha meg a sült liba, meg a gyönyörűséges szép karácsonyfa! Ne hagyj itt, nagyanyó!

És gyorsan a falhoz dörzsölt egy egész csomag gyufát, hogy marassza a kedves nagyanyót. Akkora fényár támadt, mintha a nap süttött volna ki. Nagyanyó szebb és erősebb volt, mint valaha. Karjába vette unokáját, s felemelkedett vele a magasba, oda, ahol nincs hideg, éhség, félelem, ahol csak öröm és fényesség van.

A dermedt reggelen a házsögletben találtak rá a kis gyufaárus lányra. Kipirult arca mosolygott, de élet már nem volt a testben, amely megfagyott a csodákkal teli éjszakán. Halva feküdt újesztendő reggelén, körülötte egy halom gyufás skatulya és sok-sok elégett gyufaszál.

– Melegedni akart szegényke! – mondták az emberek. Nem tudta senki, mennyi gyönyörűséget látott, s milyen fényesség övezte, amikor nagyanyja karjában mindörökre elhagyta ezt a sötét világot.

Emlékezet

Gróf Leiningen-Westerburg Károly honvéd tábornok levelei és naplója

II. Levelei feleségének, Sissányi Eliznek

8

Becskerek, 1848. november 26.

Édes jó Lizám!

Ismét elmúlt egy nap, és semmi hír rólad. Most már kezdem megsokallni a dolgot. Ha még így tart egy darabig, ajánlom magamat, és megyek hozzád. Tegnap átadták nekem a 10. honvédszászlóalj egy

századának parancsnokságát, ami annál kellemesebb rám nézve, mert így begyakorolhatom a magyar vezényszót, s nemsokára őrnagyi állásért folyamodhatom. Ez annak a két századnak egyike, melyekkel nemrég Giládot megszálltam. A tiszték és a legénység ismernek, ami munkámat végtelenül megkönnyíti. Holnap megyünk Zsigmondfalvára, előőrsi szolgálat vár ránk. Így hát néhány hétre búcsút veszek a kedves Becskerektől, s csak azt sajnálom, hogy új helyemen nem küldhetek mindennap a postára. Legalább nem leszek mindennap kiteve a keserves csalódásnak! Pozsonyban van-e kolera? Itt sok áldozatot ragad el, nemrég egy fiatal, derék tisztet is. Szomorú végzet, mikor ezer meg ezer golyó vágyva keres nemes célt, ilyen csúnya dögvészben pusztulni el. Eddig igen jól megy a sorom, és olyan derekasan viselkedem, hogy örömdőlhet benne.

Tegnapelőtt egy zászlóalj jött erősítésünkre, szép, erős legények, de még nincsenek begyakorolva. De hihetetlen gyorsan válik katoná belőlük, és gyönyörűen verekednek. Például a 9. honvédszászlóalj Versecen kiállhat bármely régi csapattal. Ugy, mint az 1813. évi porosz önkéntesek, alig lőnek, hanem vadul nekimennek az ellenségnek, és a puska tusával verik le. A rácok és szerbiánusok (rácok a magyarországi, szerbiánusok a szerbiai szerbek – a szerk. megj.) annyira félnek tőlük, hogy egy járőr elől elszalad száz rác is. Zsigmondfalváról mindennap írok, ha nem vagyok előőrson. Most pedig élj boldogul, és szeress.

Csak hamar egy levelet! Hú

Károlyod

9

Becskerek, 1848. november 27.

Édes jó Lizám!

Ma Zsigmondfalvára megyek előőrsre. Azaz a mi zászlóaljunk lesz ott az őrség, és minden ötödik nap az én századomra kerül a sor, hogy előőrsi szolgálatot tegyen. Az élet nem lesz a legkellemesebb, de lesz elég időm, hogy a magyar szolgálati szabályzatban szorgalmasan gyakoroljam magamat, és neked, angyalom, igen gyakran írhattak. Minden oldalról rábeszélnek, hogy a honvédekhez osztassam be magamat. Vetter tábornok maga is pártolja folyamodásomat. Már megbarátkoztam az eszmével, és azt gondolom, nem is volna rossz, ha előrelépésemmel közeledbe juthatnék, mert itt úgysem találok zászlóaljra. Persze hogy sokkal jobb volna, ha időről időre láthatnálak, mert itt mindennap keserű csalódással jövök haza a postáról.

Erdélyben akcióink kissé hanyatlottak. Az a szándékuk (az osztrákoknak – a szerk. megj.), hogy onnét Araddal s Temesvárral lépjenek érintkezésbe. Ha ez sikerül, a mi állásunk itt igen nehéz lesz. De én a legjobbat remélem. A temesváriakban nincs meg az a bátorság, mely minket lelkesít. Nekik be kell csukni katonáikat, hogy el ne szökjenek. Különösen a Leiningen és Rukavina ezredekben vannak sokan, akik velünk tartanak.

Szerencse, hogy elmegyek innét, mert ma Vojnits alezredes, akinek szállásában laktam eddig, kikergetett. Ezentúl Parcsetich házában lakom. Kellemes lakás egy szegény szalmaözvegy embernek, mert szép két menyecske lakik benne.

Csak tudnám, hogy megkaptad E-től a pénzt, mert mindig attól félek, hogy kifogysz a pénzből. Isten veled, édes Lizám, csókold meg sokszor a gyerekeket helyettem is. Hú

Károlyod

(Ez a levél a belügyminiszteri elnöki pecséttel van lepecsételve. Tehát fölbontották.)

Zsigmondfalva, 1848. november 28.

Édes jó Lizám!

Tegnap érkeztem Zsigmondfalvára, és átvettem a nekem szánt századot. A magyar nyelvű vezénlyéssel jobban megy a dolog, mint hittem. Embereim nagy örömmel üdvözöltek.

Holnapután elhatározó nap lesz, mindenfelől támadni fogunk. – Ne búsulj, angyalom, örködik felettünk az örökkévaló Isten. Semmi esetre sem kapod meg ezt a levelet előbb, mint azt, melyet a csata után írok. Ha győzünk - adja Isten –, nagy lesz a sikerünk. Az én sorsom is földerül majd, mert remélem, lesz jó okom rá, hogy Pozsonyba mehessek. De bármi történjék, képed lebeg majd körülöttem az ágyúk dörgése közt, ajkam nevedet rebegi ájtatos imában. Isten áldjon meg, drága angyalom, téged s kedves gyermekeimet.

Most pedig még egyszer Isten veled. Ha Isten kegyesen néz le rám, nemsokára viszontlátjuk egymást, mert itt nincs maradásom. Pesten lépéseket teszek további életpályám dolgában, és megtakarítok annyi időt, hogy ismét néhány boldog órát tölthessek veled.

Életem, érzésem, gondolatom csak neked és a szabadságnak van fönntartva, s Isten kezében van. Még egyszer élj boldogul, holtig hú

Károlyod

Zsigmondfalva, 1848. december 1.

Tegnap és tegnapelőtt szerencsétlenül jártunk, mert sűrű, áthatolhatatlan köd borította négy napig a földet, úgyhogy hadoszlopaink egymást keresztezték, és embereink egyszer egymásra tüzeltek. Tegnap nehéz szívvvel tértünk vissza, miután meggyőződünk róla, hogy semmit se tehetünk. Jövő levelemben leírom egész expedíciómat, mely borzasztó fáradtsággal járt. A te vastag, kényelmes Károlyod pompásan viselte. Még mindig november 3-i leveled az utolsó, melyet megkaptam. De bármilyen türelmetlenné tesz is a felőled való hírek elmaradása, bizalmam, hogy nem történhetik bajod, meg nem rendül. Ma annyira ki vagyok merülve, hogy többet nem írhatok.

(Fölül:) Mindenekelőtt : szerencsésen visszaérkeztem az expedícióból, és feltörtem ezt a levelet, hogy még egy pár sort írhattak.

(E levél borítékján kettős pecsét van: Leiningené, a grófi koronával, és a belügyminiszter elnöki irodájáé. Ezt a levelet is feltörték tehát Pesten.)

Zsigmondfalva, 1848. december 4.

Édes jó Lizám!

Ígéretem szerint elbeszéltem utolsó hadmenetünket, mert bármily eredménytelen volt, tapasztalás dolgában nagyon gazdagított. November 28-a volt, mikor parancsot kaptunk, hogy másnap egy óraker induljunk el. A meghatározott órában el is indultunk, a legnagyobb ködben, és pedig hét gyalogosszázad, két lovasszázad és négy tizenkét fontos ágyú. Mi alkottuk a második hadoszlopot, és föladatunk az volt, hogy arcban támadjuk meg az ellenséget, azaz a tomasováci sáncokat, vagy legalább megakadályozzuk, hogy hátba és a szárnyakra erősítéseket küldhessen. A 4. hadoszlopnak még aznap el kellett foglalnia Orlovát, és ott hidat veretni a Temesen, hogy megkerülhesse az ellenséget. Ezt a hadoszlopot a derék Appel ezredes vezette, az én régi Dom Miguel ezredemből. A 3. hadoszlopnak az orlováti hidat kellett megszállnia, az 5.-nek tőlünk balra működnie, az 1.-nek pedig Bótost elfoglalni. Ha jobban tervez az időjárás, kétségtelenül végre is hajtjuk a tervet. 29-én egykor tehát elindult hadoszlopunk Vojnits alezredes vezetése alatt. A búcsúnál Ferenc (a szerző lovásza – a szerk. megj.) nagyon meg volt hatva, s arra kért, ne legyek nagyon heves, mert mi lesz a grófnéból, ha grófi méltóságomnak baja esik. Jólesik nekem, hogy e pillanatban barátságosan szólt valaki hozzám, annál is inkább, mert Ferencet egy csúnya kihágása miatt nemrég Párdányon keményen meg kellett fenyítenem.

Minthogy az a kapitány, akinek századát átvettem, dicséretes nagyravágyásból beteg létére sem akart a hadmenettől elmaradni, megint futárszolgálatot kellett végeznem. Két óra múlva a nagy országúton Orlovát felé jutottunk, itt Becskerek felől jelentékeny hadierő vonult el éppen akkor. Közvetlenül ezután megérkezett Vetter tábornok is, zajos éljenzéssel fogadták. Valamivel utóbb ismét letérünk az országútról, jobb felé húzódtunk, olyan sűrű ködben, hogy ötvenlépésnyire sem lehetett látni. Így esett meg aztán, hogy bár két úgynevezett vezérkari tiszt volt velünk, mégis eltévedtünk, és a már megtett út nagy részét visszafelé újra meg kellett tennünk, hogy aztán ismét az orlováti országúton haladjunk előre. Végre nyolcórás menet után Orlovát közelébe értünk este kilenc óraker, és készültünk a szabad mezőn való táborozásra. Nem volt szabad tüzet raknunk, nem volt mit ennünk, az időjárás hideg és nedves; képzelheted, milyen kellemes volt a helyzetünk. Olyan sűrű volt a sötétség, hogy a szó szoros értelmében egymásnak mentünk. Alig állítottuk ki előőrseinket, alig kezdték a huszárok lovaikat etetni, mikor már lőttek is előőrseinkre.

A legrövidebb idő alatt mindenki lóra pattant, és hadi rendbe állt, de akkor sem láttunk tovább, mint harminclépésnyire. Sajnos, az a katona, kire lovamat bízam, hirtelen megbetegedett (Ferenc Zsigmondfalván maradt), utóbb kiderült, hogy kolerába esett, magamnak kellett lovamról gondoskodni, azaz etetni, és minden riadónál a sötétben felnyergelni, ami bizony nem ment valami gyorsan. Szerencsére fölriadásunkat vaklárma okozta, egyszer sem támadtak meg. Vojnits alezredes, ki Orlovát felé lovagolt, egész éjjel nem érkezett vissza. Visszatértében eltévedt, s csak kimondhatatlan fáradalmak után, folyton abban a veszedelemben forogva, hogy az ellenség elfogja, bukkant rá táborunkra; mármár elveszettnek véltük. A legőszintébb örömmel fogadtuk.

Sosem felejttem el ezt az éjjelt. Ferenc megfeledkezett róla, hogy velem adja bundámat, úgyhogy a nedves földön kellett feküdnöm, s fáztam, mint a kutya. Végre megvirradt, ha a ködös félhomályt szabad így nevezni, és mi Orlovátnál csatarendbe álltunk. Itt vagy két óra hosszat vártuk a szép időt, s mikor Vetter végre meggyőződött, hogy lehetetlen a támadás, kiadta a parancsot, hogy térjünk vissza állomásainkra. Miután ismét nyolc óra hosszat ültünk lóháton, ismét Zsigmondfalvára értünk, fáradtan és rosszkedvűen, mert hiába álltunk ki ennyi fáradságot, még csak fütyülni sem hallottunk egy ellenséges golyót.

Tegnap végre megkaptam kedves leveleidet, egészen a november 18-án írottig. Mennyi vigasztalást nyújtasz te nekem, jó Lizám, ebben a komoly időben! Hálás vagyok szilárd bizalmadért és rendíthetetlen bátorságodért. Csak így felelhetek meg nyugodtan és önbizalommal kötelességemnek. Holnap vagy holnapután valószínűleg újra megkíséreljük Tomasovác megrohanását. Égek a vágytól, hogy új bajtársaimnak megmutathassam, hogy életemmel és véremmel küzdök ügyükért.

Mert meg kell vallanom, ha nemsokára nem történik valami, mai viszonyaim közt nem bírom tovább. Szemben mindenki barátságos és előzékeny irántam, de a hátam mögött ellenem dolgoznak, úgyhogy már századom altisztjeinél is nyomára akadtam az ellenem való gyanúnak. Ma azt kívánta a tisztikar egy része, hogy tegyem le az esküt az alkotmányra, biztosan azt remélték, hogy megtagadom. Egyszóval attól félnek ezek a jóemberek, hogy útjában állok majd előmenetelüknek.

De mindez nem téríthetne el eddig kezdett utamtól, ha nem kellene attól tartanom, hogy Gergely őrnagyot, ki naponként kiáll értem, kínos helyzetbe hozom tisztikarával szemben. Azt reméltem, hogy kitartásom és erős akaratom legyőz minden bizalmatlanságot, de egyre inkább be kell látnom ennek

lehetetlenségét.

Isten veled, édes Lizám, nemsokára nálad vagyok, az utánam vágyódó kis Lizának (a szerző négyéves lánya – a szerk. megj.) vigasztalására. Hű

Károlyod

Utolsó vállalkozásunknál az volt a szándék, hogy minden ponton támadjunk Fehértemplomig. Csak egy hadosztály támadása sikerült. Elfoglalta az úgynevezett Ördöghídját (1848. november 30-án a 9. „vörössipkás” zászlóalj rohammal bevette a Karas folyón a Fehértemplomról Pancsovára vivő út hídját és a szerbek itt kiépített erődített táborát – a szerk. megj.), három ágyút, egy 12 és két 6 fontost kézre kerített ezer lövedékkel stb. stb. Igen szép siker.

12

Zsigmondfalva, 1848. december 7.

Édes jó Lizám!

Atomasováci csata (1848. december 5-én – a szerk. megj.) vagy inkább roham megesett, de sajnos, reánk nézve balul ütött ki. De hadd beszéljem el sorban e szomorú nap eseményeit.

Múltkori, a rossz időjárás által meghiúsított támadásunk most körülbelül ugyanazon a módon ismétlődött, mégpedig a lehető legszebb időben. Éjjelre azonban nem szabad ég alatt szálltunk táborba, hanem már éjfél után egykor elindultunk. Csillagos, hideg éjjel volt, és annál jobban éreztük a fagyot, mert gyakran fél óráig, sőt tovább is egy helyben kellett állanunk. Végre napkelte felé harcvonalba tagozódtunk körülbelül egyórányira Tomasováctól. De mivel a megkerüléssel megbízott hadoszlop, melynek Orlovátnál hidat kellett vernie, hogy a Temesen átkelhessen, továbbá a tőlünk balra működő két hadoszlop még nem nyomult eléggé előre, nekünk is vagy két óra hosszat be kellett érnünk azzal, hogy messziről nézzük az ellenséges sáncokat. Már elég magasan állott a nap, midőn balszárnyunk felől eldördült az első ágyúlövés. Az ellenség ezt csak gyöngén viszonzta. Zászlóaljunk szakaszos tömegekben állott, én egy századommal, mert a másik nem volt ott, a tartalékot vezettem. Embereim egyre zúgolódtak emiatt, és én csak azzal tarthattam őket rendben, hogy annak idején majd előrevettem őket. Határozottan hittem, hogy ezekkel a legényekkel majd valami derekasat vihetek véghez, és mennyire csalódtam benne!

Dél lehetett, mikor az ágyúdörgés túl a Temesen és a puskatúz arról tett bizonyosságot, hogy az Appel-hadoszlop kieroszakolta az átmenetet Orlovátnál, és előrenyomult Tomasovác felé. A Temes mentén az innenső parton egy szőlővel beültetett magaslat húzódik. Most oda tartottunk. Alig végeztünk arcvonalunknak ezzel a megváltoztatásával, midőn 12 fontosaink megkezdték a tüzelést. Egyike volt ez a legfenségesebb pillanatoknak. A csapatok halotti csendben álltak ott, mindnyájunk szeme az ellenséges sánc felé fordult. Csakhamar látjuk, hogy onnét füst száll föl; a következő pillanatban haljuk az ágyúszót, és majdnem ugyanazon időben közvetlen közelünkben lecsapott egy 12 fontos golyó és visszapattanva továbbgurult. Ez volt az első ellenséges golyó, melynek süvöltését hallottam. E pillanattól fogva mindkét oldalról folyton döngött az ágyú, és sok golyó repült el mellettünk és fölöttünk. Én újonc voltam, katonáim pedig már többször voltak csatában, mégis én voltam az egyetlen, aki nem hajlongott, aminthogy egyáltalában elmondhatom, hogy az ágyúgolyók, bár nagyon csúnyán füttyülnek, csak kevés hatással voltak reám. Miután tüzéségünk előrement, az ellenséges golyók egyre sűrűbben jöttek, de egy sem csapott le sorainkba.

Eddig jól ment minden. Csakhogy én kezdettől fogva úgy láttam, hogy éppen a legnehezebben megvívható ponton támadunk, és különösen a Temesen túli hadoszlop nagyon lassan halad előre, úgyhogy mikor Kiss tábornok kissé korán kiadta a parancsot a rohamra, az ellenség egész erejét ellenünk fordíthatta. A rohamoszlopok gyorsan és elszántan indultak előre, csakhogy az volt a baj, hogy a sáncok közelében sok árok és kis emelkedés volt, melyek mögé embereink leterültek, és onnét élénk tüzelést kezdtek, mely azonban a sáncok mögött álló ellenségben csak kevés kárt tehetett. Midőn ezt

észrevettem, a tartalékkal rohamlépésben előreindultam. Embereim *éljen kapitányunk*-kal (magyar nyelven – a szerk. megj.) üdvözöltek. De alig jutottunk az árkokhoz és magaslatokhoz, az ellenség gyilkos tüzeléssel fogadott.

Nem mondhatom el, hogy milyen hatást gyakorolt reám, mert egészen föladatommal voltam elfoglalva. Abban a szent meggyőződésben, hogy embereim követnek, fönnakadás nélkül előrementem, és mikor visszanéztem, látom, hogy csak a zászló, néhány altiszt és hat közlegény van velem. A többiek, követve más csapatok példáját, szintén az árkokba vetették magukat. Nem maradt más hátra, mint hogy meglapuljak, ahogy lehet. Ebben a válságos helyzetben, hatvanlépésnyire a sánc árkától maradtunk vagy egy fél óráig. Csak most éreztem, mi történik körülöttem, csak most észleltem a golyózapor kellemetlen voltát. Nem múlt el egyetlen másodperc sem, hogy ne füttyült volna el néhány golyó a fülem mellett. De csakhamar megszoktam ezt a muzsikát is, és nyugodtan szemügyre vehettem az ellenséget. A sáncokból sűrűn folyt a tüzelés, egyik szerb sapkát lehetett látni a másik mellett. Ezek a vitézek köztük, mert a rác csőcselék gyáva. Csak a szerviánusok lőttek, a többiek ezalatt a puskákat töltötték. Néhány vörössapkás szerb olyan merész volt, hogy a sánc koronájára állt, és onnan gúnyolódott felénk, de ezek csakhamar fejfelé le is buktak. Néhány szerviánus ruhába öltözött asszony is folytonosan, nagy hidegvérrel lőtt reánk.

Emberek keményen állották a tüzet, de arra mégsem voltak rábírhatók, hogy előrerontsanak, még a Máriássy ezred (a 37. gyalogezred tulajdonosa ekkor már Mihály orosz nagyherceg, a szabadságharc irodalmában mindkét név használatos az alakulat megjelölésére – a szerk. megj.) közmondásos merészségű szilaj katonáit sem lehetett előrevinni. Több példáját láttam a halál vitéz megvetésének. A zászlótartó kétszer is felugrott, és fölszólította a legényeket, hogy kövessék a zászlót. Több tiszt hívta katonáit, hogy menjenek utánuk, de mindhiába. Ekkor aztán beállott a válságos pillanat; egy szabad térségen át hátrálnunk kellett, hogy az ellenséges golyók köréből kijussunk. Mindeddig hideg bátorsággal néztem szembe a halállal, de mikor ezer golyó süvöltött körülöttünk visszamentünkben, éreztem, hogy szívem valamivel aggodalmasabban dobog.

Különösen gyalázatosak voltak a kartácsortüzek, melyeket utánunk küldtek. Mondhatom, hogy a föld köröskörül porzott a golyóktól. Még kétszer tettünk kísérletet embereink előrevezetésére, de hiába, úgyhogy végre el is kellett magunkat szánni a visszavonulásra. Kiss tábornok nem hadvezér, de azt bizonyíthatom, hogy rendkívül bátor katona. Egy lovát puskagolyó érte. Néhány szerencsétlen szerviánus lovas, kik visszavonulásunk láttán felbátorodva előretörtek, derék huszárjaink levágtak. Tényleges veszteségünk nem valami nagy, annál nagyobb az erkölcsi kudarc. Ezt azonban nem annyira csapataink gyávaságának tulajdonítom, mint a rossz vezetésnek és rendelkezéseknek, mert meg vagyok győződve róla, hogy a sáncokat bárhol könnyebb lett volna megtámadni, mint ahol mi megrohantuk.

El sem tudod képzelni, mennyire szétzüllött zászlóaljunk. Engedelmességnek híre sem volt, el is fáradtak a legények, sehogy sem lehetett őket összetartani. Nekem kellett volna századommal a visszavonulást fedezni, de alig küldtem ki egy tisztet szakaszával a hátrálási vonalra, és alig kezdtek füttyülni a szerb golyók, az egész század, illa berek, megszaladt. Nem használt sem kérés, sem fenyegetés. Azzal a néhány emberemmel, aki mellettem maradt, akiknek nevét sohasem felejttem el, kénytelen voltam szintén visszavonulni, de időről időre szembenéztünk az ellenséggel, és ezek a rablók oly kevéssé bíznak magukban nyílt csatamezőn, hogy visszatartottuk őket. Ha súlyosan meg talállok sebesülni, bizonyosan otthagynak; de el voltam szánva: inkább ezerszeres halál, mint élve jutni e rablók kezére. Hála Istennek, szerencsésen megmenekültem minden veszedelemtől. Hallatlan fáradalmak után – húsz óra hosszát voltunk talpon – végre Zsigmondfalvára értünk, megtörve és kimerülve a sok vesződéstől.

Édes Lizám, az ég még mindig kegyesen néz le reánk, nem szabad tehát oly hamar kétségbeesnünk. Remélem, nemsokára ismét elindulunk. Éljen boldogul, angyalom.

Hű

Károlyod

Milyen szomorúan fogjuk egymástól távol tölteni az idei karácsony estéjét. A kis Liza remélhetőleg jól viselkedik, és szép karácsonyfát érdemel. Csak elmehetnék, addigra bizonyosan nálad lennék.

Tacitus: Annales (Részlet)

részlet az I. könyvből

(2.) Brutus és Cassius veszte után már nem volt köztársasági haderő. Sextus Pompeiust Sicilia mellett leverték, Lepidust kiforgatták hatalmából, és Antoniust meggyilkolták. A Iulius-pártnak egyetlen vezére maradt, Augustus Caesar. Bár ő lemondott a triumvíri címről, névleg konzulként járt el, és a nép védelmére beérte a tribunusi hatalommal; de miután a katonaságot ajándékokkal, a népet gabonával, az egész államot a béke édességével elcsábította, lassan egyre magasabbra tört, és magához ragadta a szenátus és a hivatalok jogköreit is, valamint a törvényes felhatalmazásokat. Senki sem állta útját, hiszen a legelszántabbak elhulltak a háborúban vagy az önkényes kisajátítások során, a megmaradt arisztokraták pedig minél jobban hajlottak a szolgaságra, annál több anyagi előnyhöz és kitüntetéshez juthattak; így a változás időszakában a kockázatos régi eszmék helyett inkább választották a biztonságos újakat. A provinciák lakosai sem idegenkedtek az új rendszertől, mivel a szenátus és a nép uralmát a hatalmasok vetélkedései és a tisztviselők telhetetlensége miatt amúgy is rossz szemmel nézték. A törvényhozók megkörnyékezése, megvesztegetése, végül nyílt erőszakkal történő megfélemlítése miatt megszűnt a jogbiztonság.

(3.) Augustus legközelebbi híveinek felemelésével igyekezett uralmát megerősíteni. Claudius Marcellust, nővére fiát egészen fiatal korában főpapi tisztséggel és magas méltóságokkal tüntette ki. Marcus Agrippát, aki nem dicsekedhetett előkelő származással, de mint kemény katona felülmúlhatatlan érdemeket szerzett a győzelem kivívásában, ismételten konzullá nevezte ki, majd Marcellus halála után vejévé fogadta. Mostohafiait, Tiberiust és Drusust az imperatori címmel tisztelte meg. Agrippa fiait, Gaiust és Luciust a Caesarok családjába fogadta, és noha a köz előtt húzódozást tett, mégis a legnagyobb buzgalommal támogatta az ifjúság vezérévé és konzullá történő kinevezésüket (mindezt az előtt, mielőtt egyáltalán a tóga viselésére jogosító kort betöltötték volna). Agrippa halála után azonban Drusust, a hispaniai seregekhez induló Luciust és az Armeniából sebesülten visszatérő Gaiust is elragadta a végzet – utóbbiakat, mint mondják, mostohaanyjuk, Livia közreműködésével. A császár mostohafiai közül egyedül Tiberius maradt életben, akit Augustus uralkodótársává nevezett ki, megosztotta vele a tribunusi hatalmat, és bemutatta az egész haderőnek. Tette ezt pedig Tiberius anyjának már nem is titkos sugallatára, hanem egyenesen nyílt biztatására. Mert Livia öregkorára annyira behálózta a császárt, hogy az egyetlen saját unokáját, Agrippa Postumust is Planasia szigetére számúzta, noha az semmilyen bűnt nem követett el; hacsak azt nem, hogy faragatlansága miatt szívesen kérkedett testi erejével. Germanicust, Drusus fiát ellenben a nyolc rajnai légió élére állította, és örökbe fogadtatta Tiberiussal, bár annak már volt fia.

Ebben az időben csupán a germánok ellen viseltek háborút, azt is inkább a Quintulus Varussal odavesztett légiók gyalázatának lemosása miatt, semmint a Birodalom kiterjesztésének vágyától vezettetve vagy dicső eredmény reményében. (Valójában az i.sz. 9-ben lezajlott teutoburgi csata a rómaiak egyik legsúlyosabb veresége volt, amely után örökre felhagytak azzal a szándékkal, hogy a Birodalom északi határait a Rajnán túli germán területekre kiterjesszék. – a szerk. megj.) Otthon minden csendes, a hivatalok nevei változatlanok; az ifjabbak az actiumi győzelem után – de még az idősebbek is nagyrészt a polgárháborúk alatt – születtek: az élők közül ugyan hányan látták a köztársaságot?

(4.) Az állami élet megváltozásával nyoma sem maradt a régi, érintetlen közerkölcsnek. Az egyenlőségből kivetkőzve mindenki a princeps (a császár - a szerk. megj.) parancsait leste; mindaddig aggodalom nélkül, amíg Augustus kellő erővel fenn tudta tartani magát, házát és a békét. De amikor előrehaladott korában testi kór is gyötörni kezdte, és végzete már közelinek tűnt, új remények ébredtek. Némelyek a szabadság áldásairól kezdtek beszélni, mások háborútól tartottak vagy éppen arra áhítoztak; de a legtöbben a várható új uralkodóról terjesztettek mindenféle mendemondákat. Például azt, hogy az amúgy is vad és a mellőzéstől még jobban felbőszült Agrippa sem koránál, sem tapasztalatlanságánál fogva nem felelne meg ily nagy feladatnak; Tiberius érett férfi és híres hadvezér, de kiirrehatóanul

magában hordja a Claudius-nemzetség ősi gőgjét, és elfojtott kegyetlenségének már sok tanúbizonyságát adta. Kisgyermek korától kezdve az uralkodó házában nevelték, és már fiatalon elhalmozták konzuli címekkel, diadalmeneteket szerveztek a tiszteletére. Azokban az években, amelyeket visszavonulás címén - valójában száműzetésben - töltött Rhodoson, egyre csak a titkolt harag és kéjvágy fűtötte. Ráadásul ott álltak mellette egyrészt asszonyi uralomvággal telített anyja, másrészt becsvágyó fiai, így majd a polgáronknak egy örült nőnek és még serdületlen ifjaknak kell szolgálniuk, akik az államot kezdetben elnyomják, majd meghasonlásba hajszolják.

(5.) Augustus egészségi állapota – némelyek szerint Livia merénylete miatt – rohamosan romlani kezdett. Augustus állítólag néhány hónappal azelőtt teljes titoktartás mellett - csupán Fabius Maximus kíséretében - Planasiába hajózott. Ott Agrippával egymás nyakába borultak, és sűrű könnyek közepette biztosították egymást szeretetükről; így Agrippa visszatérhetett nagyapja házába. A látogatást Maximus elkotyogta a feleségének, Marcianak, az pedig továbbadta a hírt Liviának. Nem sokkal visszatérte után Maximus tisztázatlan körülmények között öngyilkos lett, és a temetésén Marcia önmarcangolva vádolta saját magát, amiért férje halát okozta. Bármint történt is, Tiberius alig ért Illyricumba, anyja máris sürgősen visszahívatta. Az sem biztos, hogy találkozott-e még Augustussal, vagy látta-e földi maradványait Nola városában. Livia ugyanis megtette a szükséges intézkedéseket: a házakat és az utakat szigorúan őriztette mindaddig, amíg az emberek egyszerre értesülhettek Augustus haláláról és Tiberius hatalomátvételéről.

Kétezer éve mondták

A hegyi beszédből

Biblia, Újszövetség, Máté evangéliuma, 6. rész

1. Vigyázzatok, hogy alamizsnátokat ne osztogassátok az emberek előtt, hogy lássanak titeket; mert különben nem lesz jutalmatok a ti mennyei Atyátoknál.
2. Azért mikor alamizsnát osztogatsz, ne kürtöltess magad előtt, ahogy a képmutatók tesznek a zsinagógákban és az utcákon, hogy az emberektől dicséretet nyerjenek. Bizony mondom néktek: elvették jutalmukat.
3. Te pedig amikor alamizsnát osztogatsz, ne tudja a te bal kezed, mit cselekszik a te jobb kezed;
4. Hogy a te alamizsnád titkon legyen; és a te Atyád, aki titkon néz, megfizet néked nyilván.
5. És mikor imádkozol, ne légy olyan, mint a képmutatók, akik a gyülekezetekben és az utcák szegeletein fenállva szeretnek imádkozni, hogy lássák őket az emberek. Bizony mondom néktek: elvették jutalmukat.
6. Te pedig amikor imádkozol, menj be a te belső szobádba, és ajtódat bezárva, imádkozzál a te Atyádhoz, aki titkon van; és a te Atyád, aki titkon néz, megfizet néked nyilván.
7. És mikor imádkoztok, ne legyetek sok beszédűek, mint a pogányok, akik azt gondolják, hogy az ő sok beszédükért hallgattatnak meg.

8. Ne legyetek hát ezekhez hasonlók; mert jól tudja a ti Atyátok, mire van szükségetek, mielőtt kérnétek tőle.
9. Ti azért így imádkoztatok: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved;
10. Jőjjön el a te országod; legyen meg a te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is.
11. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma.
12. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek;
13. És ne vígy minket kísértetbe, de szabadíts meg minket a gonosztól. Mert tiéd az ország és a hatalom és a dicsőség mind örökké. Ámen!
14. Mert ha megbocsátjátok az embereknek az ő vétkeiket, megbocsát néktek is a ti mennyei Atyátok.
15. Ha pedig meg nem bocsátjátok az embereknek az ő vétkeiket, a ti mennyei Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket.
16. Mikor pedig bőjtöltök, ne legyen komor a nézéstek, mint a képmutatóké, akik eltorzítják arcukat, hogy lássák az emberek, hogy ők bőjtölnek. Bizony mondom néktek, elvették jutalmukat.
17. Te pedig mikor bőjtölsz, kend meg a te fejedet, és a te orcádat mosd meg;
18. Hogy ne az emberek lássák bőjtölésedet, hanem a te Atyád, aki titkon van; és a te Atyád, aki titkon néz, megfizet néked nyilván.
19. Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, hol a rozsdá és a moly megemészti, és ahol a tolvajok kiássák és ellopják;
20. Hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket mennyben, ahol sem a rozsdá, sem a moly meg nem emészti, és ahol a tolvajok ki nem ássák, sem el nem lopják.
21. Mert ahol van a ti kincsetek, ott van a ti szívetek is.
22. A test lámpása a szem. Ha azért a te szemed tiszta, a te egész tested világos lesz.
23. Ha pedig a te szemed gonosz, a te egész tested sötét lesz. Ha azért a benned lévő világosság sötétség: mekkora akkor a sötétség?!
24. Senki sem szolgálhat két úrnak. Mert vagy az egyiket gyűlöli és a másikat szereti; vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak.
25. Azért azt mondom néktek: Ne aggodalmaskodjatok a ti éltetek felől, mit egyetek és mit igyatok; sem a ti testetek felől, mibe öltözködjetek. Avagy nem több-é az élet hogynem az eledel, és a test hogynem az öltözet?
26. Tekintsetek az égi madarakra, hogy nem vetnek, nem aratnak, sem csűrbe nem takarnak; és a ti mennyei Atyátok eltartja azokat. Nem sokkal különbek vagytok-é azoknál?
27. Kicsoda pedig az közületek, aki aggodalmaskodásával megnövelheti termetét egy arasszal?
28. Az öltözet felől is mit aggodalmaskodtok? Vegyétek eszetekbe a mező liliomait, mi módon növekednek: nem munkálkodnak, és nem fonnak;
29. De mondom néktek, hogy Salamon minden dicsőségében sem öltözködött úgy, mint ezek közül egy.
30. Ha pedig a mezőnek fűvét, amely ma van, és holnap kemencébe vettetik, így ruházza az Isten; nem sokkal inkább-é titeket, ti kicsinyhitűek?

31. Ne aggodalmaskodjatok tehát, és ne mondjátok: Mit együnk? vagy: Mit igyunk? vagy: Mivel ruházkodjunk?

32. Mert mind ezeket a pogányok kérdezik. Mert jól tudja a ti mennyei Atyátok, hogy mind ezekre szükségetek van.

Déliab

Petőfi Sándor: Téli esték

Hova lett a tarka szivárvány az égről?
Hova lett a tarka virág a mezőkről?
Hol van a patakszaj, hol van a madárdal,
S minden éke, kincse a tavasznak s nyárnak?
Odavan mind! csak az emlékezet által
Idéztetnek föl, mint halvány síri árnyak.
Egyebet nem látni hónál és fellegnél;
Koldussá lett a föld, kirabolta a tél.

Olyan a föld, mint egy vén koldús, valóban,
Vállain feje, de foltos takaró van,
Jéggel van foltozva, itt-ott rongyos is még,
Sok helyen kilátszik mezítelen teste,
Ugy áll a hidegben s didereg... az inség
Vastagon van bágyadt alakjára festve.
Mit csinálna kinn az ember ilyen tájban?
Mostan ott benn szép az élet a szobában.

Áldja istenét, kit istene megáldott,
Adván néki meleg hajlékot s családot.
Milyen boldogság most a jó meleg szoba,
S meleg szobában a barátságos család!
Most minden kis kunyhó egy tündérpalota,
Ha van honnan rakni a kandallóra fát,
S mindenik jó szó, mely máskor csak a légben
Röpül tán, most beszáll a szív közepébe.

Legkivált az esték ilyenkor mi szépek!
El sem hinnétek tán, ha nem ismernétek.
A családfő ott fenn ül a nagy asztalnál
Bizalmas beszédben szomszédal s komával,
Szájokban a pipa, előttök palack áll
Megtelve a pince legrégebb borával;
A palack fenekét nem lelik, akárhogy
Iparkodnak... újra megtelik, ha már fogy.

Kínálgatja őket a jó háziasszony,
Ne félj, hogy tisztjéből valamit mulasszon,
Hej mert ő nagyon jól tudja, mit mikép kell,

A kötelességét ő jól megtanulta,
Nem bánik könnyen a ház becsületével,
Nem is foghatják rá, hogy fősvény vagy lusta.
Ott sűrög, ott forog, s mondja minduntalan:
„Tessék, szomszéd uram, tessék, komám uram!”

Azok megköszönik, s egyet hörpentenek,
S ha kiég pipájok, újra rátöltenek,
És mint a pipafüst csavarog a légben,
Akkép csavarognak szanaszét elméik,
És ami már régen elmult, nagyon régen,
Összeszededegetik, sorra elregélik.
Akitől nincs messze az élet határa,
Nem előre szeret nézni, hanem hátra.

A kis asztal mellett egy ifjú s egy lányka,
Fiatal pár, nem is a mult időt hányja.
Mit is törődnének a multtal? az élet
Előttök vagyon még, nem a hátok megett;
Lelkők a jövő látkörébe tévedt,
Merengve nézik a rózsafelhős eget.
Lopva mosolyognak, nem sok hangot adnak,
Tudja a jóisten mégis jól mulatnak.

Amott hátul pedig a kemence körül
Az apró-cseprőség zúgva-zsibongva ül,
Egy egész kis halom kisebb-nagyobb gyermek
Kártyából tornyokat csinál... épít, rombol...
Úzi pillangóit a boldog jelennek,
Tennapot felejtett, holnapra nem gondol. -
Lám, ki hinné, mennyi fér el egy kis helyen:
Itt van egy szobában mult, jövő és jelen!

Holnap kenyérsütés napja lesz, szital a
Szolgáló s dalolgat, behallik nótája.
Csikorog a kútgém ott kinn az udvaron,
Lovait itatj' a kocsis éjszakára.
Húzzák a cigányok valami víg toron,
Távolról hangzik a bőgő mormogása.
S e különféle zaj ott benn a szobába'
Összefoly egy csendes lágy harmóniába.

Esik a hó, mégis fekete az útca,
Nagy vastag sötétség egészen behúzta.
Járó-keelő ember nem is igen akad,
Egy-egy látogató megy csak hazafelé,
Lámpája megvillan az ablakok alatt,
S fényét a sötétség hirtelen elnyelé,
Eltűnik a lámpa, a benn levők pedig
Buzgón találgtják: vajon ki ment el itt?

Pest, 1848. január

Radnóti Miklós: Decemberi reggel

A vastag ég szobánkba lép
és puhán feldőlnek tőle mind
aprócska tárgyaink.

Ó, vasárnap reggel, te édes!
hat érdes reggel gondja ring
s kiúszik ablakunkon.

Mert hó ragyog kint és pehely
szöszös pehelyre szálldos újra,
fehérre hófehér.

Az utcai csenden át gyerek
piroska orráról beszél
sok gyöngyös szippanás.

Ó, lassú ébredés, óra
csengése nélkül, jó pizsmogás
és hűvös, tiszta ing.

S mint a szabadság szerszámai,
csendben várnak ránk léceink
mélázó szíjaikkal.

*

Az ég a földig ér!
vonulj a hallgatag erdők felé,
komisz jövőd úgylis kísér
és sorsod úgylis lankadó,
mint holtrasebzett őzeké.

És holnap már lehet,
hogy utólszor tétováz ajkadon
elillanó lehelleted
s halott arcodra sávokat
a hulló bombák árnya von.

1936

Szép Ernő: Boldog új évet!

Boldog új évet kívánok a Színházi Élet minden olvasójának. Boldog új évet kívánok a színingazgatóknak, és a színésznőknek, és a színészeknek, a rendezőnek, az ügyelőnek, a sűgónak (sűgónőnek), a görloknek és a statisztáknak, az öltöztetőnőknek, a díszletező munkásoknak; a pénztárnoknak, a jegyszedőknek, a ruhatárosnéknak. Boldog új évet kívánok a közönségnek; a dámáknak és a ruhaszalon meg a kalapszalon úrnőinek és kisasszonyainak, a fodrászat lányainak, akik a dámák körmét és haját ápolják, azután pedig a tulajdon körmüket és hajukat. Boldog új évet kívánok a férfi uraknak, akiket a szép nők fényképei érdekelnek, és azoknak a mindkét nembeli olvasóknak, akiket az Intim Pista érdekel, és azoknak a felnőtt és serdülő olvasóknak, akik elolvassák a regényt meg a színdarabot, meg akik

ambulanciára jönnek a lelki klinikára, meg akik megfejtik a keresztretjvényt. Boldog új évet kívánok annak a koros madame-nak, aki Párizsban a rue de la Paix bódéjában a Színházi Életet árulja, meg annak a gute Alténak, aki Bécsben nyújtogatja a Színházi életet a magyarok elébe, ott a Ring meg a Kärtner Strasse sarkán. Boldog új évet kívánok a magyaroknak, akik Párizsban olvassák a Színházi Életet, meg azoknak, akik Bécsben olvassák, meg Prágában, meg Bukarestben, meg akik az Egyesült Államokban élnek, meg Kanadában, meg Kínában, Japánban és oda járatják maguk után ezt a vigasztaló, szép újságot. Boldog új évet kívánok a Színházi Élet szerkesztőinek, meg mind a kiadóhivatali kisasszonyoknak, akik tollal könyvelnek, meg akik a leveleket kopogják az írógépen.

Boldog új évet kívánok Édes Mindnyájunknak.

Én nem szédelgek, hölgyeim és uraim, kedves barátaim és kedves jó ismerőseim, és kedves ismeretlenjeim.

Én nem kívánnék Boldog új évet, ha nem tudnám, mit beszélek.

Én olyan vagyok, mint a boltos, csak azt a portékát kínálom, ami raktáron van.

Nem kívánnám, nem ajánlanám a boldogságot, ha nem lenne boldogság ezen a földön, most is aminthogy volt öröktől fogva, s léssen örökkön örökké.

Nem tenném ki magam annak, hogy akiknek boldog új évet kívánok, nekem essenek: mit ugratsz bennünket azzal a boldogsággal! Mi az a boldogság? Honnan veszed elő?

Megmondom, gyerekek: a Ti tulajdon szívetekből, lelketekből veszem elő. Ott van.

A boldogság, ez valami ünnepezés, ugye, kedveseim. Mikor húsvét jön, mikor pünkösöd lesz, mikor itt a karácsony, boldog ünnepet kíván egyik ember a másiknak. Nem kíván azzal neki főnyereményt, nem kíván neki hirtelen rászakadó örökséget, nem kíván neki váratlan fizetésemelést se. Semmi különös szerencsét, semmi rajtaütésszerű kedvező sorsfordulatot nem kívánt neki. Csak eszébe juttatja, hogy el ne felejtse boldog lenni, mert ünnep van.

És ugyebár se gazdagabb nem lettél, se fiatalabb, és mégis valami hangulatba jutsz, mintha a hídról a Margitszigetre lépsz, valami rendhagyó, emelkedettebb, kellemesebb életérzés lep meg, mikor ünnep van. Ünnep van, takarosabban öltözöl, gyengédebben beszélgetsz azokkal, akikkel érintkezel, szebb témáid vannak, mint előtte való napon, sétálsz, kirándulsz, foglalkoztat az erdő, a gyepek, a víz, a virág, az égboltozat, a messzi tájkép, a feltűnő reklámruhába bújt madár, aki mint a rikkancs, a fejed fölött elrikkantja a szenzációt: a boldogságot.

Én nagyon, nagyon sokat vagyok boldog, mindenféle extra boldogság nélkül. Nekem nem kell naptár ahhoz, hogy ünnep legyen. Ünnepem van mindig, mindennap, mikor az égre tátom a szememet és nézem azt a Föld felé kerekedett kék óceánt, a világoceánban a selymes, bársonyos földrészeket, szigeteket, azt az álomnál álomabb rózsaszín Afrikát, ibolyaszín Amerikát, azt a tündér mindenséget, azt a felfoghatatlant, a soha meg nem eléghetőt. Ünnep nekem a hangtalan fűvön lépegetni, ünnep nekem az egyik fáról a másikra szökő tiszta kis cinkét észrevenni, ünnep nekem az orromba húzni az orgonaillatot, ünnep nekem egy fakadó rózsaszín testét óvatosan tapogatni.

Nincs olyankor adósságom, nincs szegénységem, nincs semmi bánatom, sérelmem: a csodának ajulatáé vagyok, az ember eszméletéé, a boldogságé.

Altassátok el az életeteket, ébresszétek föl a lelketeket, nyissátok ki a szebbik szemeteket.

Boldognak kell lenni a napsütéstől, boldognak kell lenni a délutáni homályból leeredő pihés havazástól és boldognak kell lenni egy könyvnek egy meleg, szép oldalától, boldognak kell lenni egy szép zenétől, boldognak kell lenni egy jó cigarettől; a szerelmem, a gyerekem, az anyám, a barátom, a kutyám látásától, érintésétől.

Segítsetek egymásnak boldognak lenni. Beszéljetek egymással halkabban, hacsak lehet, mosolyogva; hallgassatok a csúnya dolgokról, mintha mindig ünnep volna.

Várjatok minden másnap reggel csudát, a sorsnak, világnak csudás javulását, szépülését. A reményt, a reményt ne harisnyába, a cipőtalpba dugdossátok, a melletekre kössétek, mint a szép nyakkendő, a

vállatokra tűzzétek, mint a bársony krizantémet.

Nem halok meg addig, amíg boldogok nem lesztek! (1935)

Vajda János: Credo

Ha neve sem lesz a régi vármegyének;
Kerületek-körökről szól az ének,
Melyek közérdekűleg mért határát
Már nem „bogár” után keringve járták;
Lesz ki parancsol és ki megfogadja,
Törvénynek általános foganatja;
A szolgabírók rémmesében élnek,
Mágnás nem áll fölötte a törvénynek;
Az árvapénztárnok többé nem sikkaszt,
Mert cselekedni már nem úri „sikk” azt;

Ha az adó lesz kétszerannyi, mint ma,
De kulcs, arány csalatkozhatlan minta,
És e cserével mind a kettő jól jár:
Hatalmas ország és jómódu polgár;
Mert államát igaznak, szentnek tudva,
Adózó mit keres, el nem hazudja;
Munkás jutalma méltó bér dicsének,
Közmegvetés árnyéka a herének;
Rangot, címet nem koldult rend szalagja:
A szellem és erkölcs fensége adja;

Ha mint megannyi Cortez Nándor, multunk
Hajóit eltökélten folygyujtottuk,
Hogy itt ez új világot, melyhöz értünk,
Meghódítjuk, de vissza már nem térünk;
Nem pislogunk a sírba dicsőségér;
Csak szent ereklye már az ősi cégér.
Eltűnt s új díszbe öltözött a puszta,
Szebb délibáb – jólét fényébe uszva;
Kinvallató pandur s futó betyár
Helyén sűrűn a mozdony griffje jár;

Ha németek hozzánk tanulni járnak,
Magyar leányt keresnek gouvernante-nak;
Csikós mulat vasárnap frakkot öltve,
Utolsó antisémita kitömve;
Nadrágszíj, csáti bot, cigányok sátra,
Nemesség bibliája: ferbli kártya,
És – tisztesség nem eshetik kimondva –
Rojtos gatyá... kerülnek muzeumba:
Akkor telik be jóságod, Széchényi!

Dicsőség, boldogság lesz itten élni...

1887

Konsztantinosz Kavafisz: A barbárokra várva

„Mire várunk, tolongva mind a fórumon?”

Hogy végre ma a barbárok betörjenek.

„A szenátus miért ily tétlen s tanácstalan?
Miért nem ülnek törvényt a szenátorok”

Mert várjuk, hogy a barbárok betörjenek.
Mily törvényt hoznának még a szenátorok?
Majd hoznak a barbárok, csak betörjenek.

„Miért kelt fel császárunk ma ily korán, s miért
ült ki a legfelső városkapu elé
trónjára, koronával, ünnepélyesen?”

Mert várja, hogy a barbárok betörjenek.
S a császár méltóképp készül fogadni fő
emberüket. Külön pergament íratott,
hogy átnyújtsa neki, dicső címekkel és
jelzőkkel is kicirkalmazta ékesen.

„Miért jó két konzulunk s a prétorok vörös
hímzett tógában, melyben ünnepen szokás?
Mért díszítik őket ametiszt-karkötők,
S szikrázó smaragd-gyűrűk az ujjukat?”

Miért vették ma éppen arany és ezüst
művekkel gazdagon mintázott botjukat?”

Mert várják, hogy a barbárok betörjenek,
és a barbárt az ilyesmi elbűvöli.

„Mért nem gyűltek össze a tisztos rétorok,
hogy szóljanak s elmondják, ami lelkükön?”

Mert várják, hogy a barbárok betörjenek,
s a barbárokat untatják a szép szavak.

„De mért egyszerre ez a zűrzavar, ez a
felbolydulás? (Milyen sötét lett minden arc!)
Mért néptelenednek el utcák és terek,
S mért siet kik-ki otthonába komoran?”

Mert éj lett, és a barbárok nem jöttek el.
S futárok érkeztek a limesek felől,
jelentve, hogy barbárok többé nincsenek.

„S most – vajon barbárok nélkül mi lesz velünk?
Ők mégiscsak megoldás voltak valahogy...”

Somlyó György fordítása

Ballai László: Mária

Nincs szebb érzés, mint amikor az ember szíve alatt új élet fakad. E csodálatos bizonyosság az Úr angyalaként érkezik. Egyszer csak valaki belülről azt súgja: már nem vagy egyedül. Majd növekedni, mozogni kezd. Az éjszaka csendjében mintha beszélgetne velem. Képeket vetít elém. Szőke, gyapjas üstökű legény lesz, mint az apja. A játszóterek Heraklésze. A gimnázium büszkesége. Első a mérnökök közt. Saját vállalatot alapít, mely az emberiséget felemelő találmányait forgalmazza.

És a külvilág is szól hozzá. Együtt hallgatjuk a tavasz vidáman csacsogó madarait. Ő is érzi a virágzó barackfák illatát. Cso-cso-szán neki is énekel az Operában.

Oly régóta szeretünk volna a férjemmel gyermeket. Már az első összefonódáskor, a Kamaraerdő csalitjában sem védekeztünk. Hímes szárnyú lepkék és csapodár pillangók repkedtek felettünk.

– És ha anyává tettél? – kérdeztem félénken.

– Ó, bár csak így lenne – lelkesedtem. – Hiszen annyira készülök, hogy megkérjem a kezedet.

A Dunán esküdtünk meg, egy hajó fedélzetén. A násznéppel felúsztunk Szentendrétől. Budapest és környéke sokkal szebb, ha a folyóról szemléljük. Azt hiszem. Mert én alig láthattam belőle valamit. A férjemben gyönyörködtem.

Tunéziába mentünk nászútra. Férjemnek El Dzsem amfiteátruma tetszett a legjobban, nekem a Bardo múzeum mozaikjai. Közülük is az *Argonauták hajója*. Mert, gondoltam, úgy evezünk át az élet nehézségein, mint a mitológiai hősök. A szaharai kirándulásról hazatérve hamameti szállodai szobánk teraszáról gyönyörködtem a tengerben.

– Hát megértük, hogy vécés bácsi lettem.

Felkacagtunk. A douzi oázisból hajnalok hajnalán indultunk útnak, hogy szemtanúi lehessünk a napfelkeltének az El Dzserid-sóstónál. Annak a pillanatnak, amikor a kopár, halott kristályfolyamok, - szigetek a szivárvány színeiben tündökölnék. A parkoló mellett két nyomorúságos, egyszintes építmény állt. A büfé és a vécé. Az illemhelyet három egymás melletti fülkére osztották, melyek deszkaajtóira a következő feliratokat mázolták: *Férfiak, Nők, Komfort*. A „komfort” az angolvécét jelentette, melynek használatáért felárat kellett fizetni. Az épület előtt egy arab legényke ácsorgott. Amikor valamelyik ajtó kinyílt, ott termett előtte, és tartotta a markát. Ha már kellő mennyiségű aprót összegyűjtött, leadta a büfében. Épp egy ilyen pillanatban lépett ki a komfort-helyiségből egy cseh turistanő. Fel sem nézve, a közelben sétáló férjem kezébe adta a legénykét megillető aprót.

A parti fövenyt szelíd sóhajtással nyaldosták a hullámok. A zene mindig ugyanaz, de a partvonal örökké

változó.

- Ha a gyermekünk fiú lesz, Péternek fogják hívni, mint téged – mondtam.
- És ha leány? – kérdezte a férjem.
- Akkor Máriának, mint a nagymamámat.

Mégsem jött a baba. Akit úgy vártunk. A mérnöki pályán szépen elinduló Péter éjt nappallá téve dolgozott, hogy meglegyen a családi ház nagy kerttel. Évek teltek el. Kétségbe estem. A nőgyógyászom csak biztatott:

- A vizsgálatok azt mutatják, hogy ön is, a férje is egészségesek. Semmilyen genetikai tényező nem gátolja a terhességet. Tehát türelem.

Időközben minden barátnőmnek gyermeke született.

- Mondd, mit követtünk el? – kérdeztem hazatérő férjemet egy este. – Miért ver minket az Isten?
- Nyugodj meg, segíteni fog – mondta és magához szorított.

Néhány nap múlva valaki mintha belülről szólt volna hozzám. Az orvos hamarosan megerősítette az örömhírt. A férjem egy kis datolyapálmával köszöntött.

Nagymamám gyermekkorában a várandós asszonyok gyarapodását kéznézők, javasasszonyok és bábák kísérték figyelemmel. A tenyerükből és a hasuk gömbölyedségéből olvasták ki a jeleket, melyek születendő gyermekeik nemét, természetét, egészségét mutatják. Ma az ultrahang elejét veszi a találgatásoknak. Péterrel hetente gyönyörködtünk a magzat fejlődésében. Férjem hatalmas munkába kezdett a kertben. Farönkökből mérleghintát, mászókat készített, mely valójában egy kis erődre sikeredett.

- Nem gondolod, hogy korai ez még? – kérdeztem. – Hisz még nem is tudjuk, fiú lesz-e vagy lány?
- Az mindegy – válaszolta. – A lányoknak is sok mozgásra van szükségük.

„A lányoknak is...” Ó, istenem, minden apa fiút szeretne. Amikor kiderül, hogy a jövevény nem az lesz, így szól: „mindegy, csak egészséges legyen.”

A kromoszómavizsgálat kimutatta, hogy lányunk lesz. Most már hozzáfoghattam a babaruha vásárlásához. Péter az erődöt átalakította palotává, ahol a királykisasszonyok laknak.

A kertben üldögéltünk egy enyhe tavaszi éjszakán.

- Látod, az ég is olyan, mint a tenger – mondtam. – A csillagok hullámokon ringatóznak. Fényük hol erősebb, hol halványabb.
- De az égnek nincsen partvonala – felelte a férjem. – És ha hullámszik is, azt zajtalanul teszi.

Megijedtem.

- És a madarak danája? – kérdeztem hozzábújva.
- Hallasz egy madarat is énekelni? Tücskök órája ez, de még messze a nyár.
- Nagyon sajnálom, hogy nagymama már nem láthatja Máriát. Utolsó beszélgetésünkön végig kislánykoromról mesélt, majd hirtelen azt mondta, hogy belőlem jó anya lesz.
- Ne sírj. Itt van ő fölöttünk, és ránk mosolyog.

Péter zsebkendőjével felszártgatta a könnyeimet és megölelt. Éreztem, hogy a tenger, a csillagok, a mindenség hullámozásának része vagyok.

- Nem látom a végtagokat – mondta másnap az orvos az ultrahang vizsgálaton.
- Mit jelent ez? – kérdezte ijedten a férjem.
- Jöjjenek vissza egy hét múlva. Ha addig sem definiálódnak, a gyermek kéz és láb nélkül jön a világra.
- Nyomorék lesz?
- Amennyiben az édesanyja megszüli.
- Amennyiben?
- Igen. Ma már van olyan eljárás, hogy beadunk egy injekciót, és akkor a magzat eltávozik.
- Eltávozik...

Majdnem elájultam. Péternek úgy kellett letámogatnia a kocsihoz. Éjszaka lidérc gyötört. A Bardo múzeum mozaikján látott Szküllának adtam életet. A hatfejű, tizenkét kezű, tizenkét lábú szörny lecsapott esküvői hajónkra, felfalta az El dzsemi amfiteátrumot és felszippantotta El Dzserid-sóstavát. Felriadtam.

Csak adnak egy injekciót, és Mária eltávozik. Honnan? Még levegőt sem vehetett ezen a világon, melynek rezduléseire a szívemmel tanítgattam. A Pillangókisasszonytól elragadták a kisfiát, ebbe ő belehalt. De nem kérdezték meg tőle, lemond-e gyermekéről. Megöleti-e? Csak adnak egy injekciót, mely az anyának nem árt, a magzatnak mérge. Létezhet olyan szer, mely az anyának nem árt, miközben gyermeke életét elragadja? És ha mégis a műszer téved? És egy hét múlva kiderül, hogy minden rendben? Hol marad ilyenkor Haz Úr anyala?

Nincs szavunk egymáshoz a férjemmel. Pedig ő sem alszik. Csendben morzsolja el könnyeit a párnáján.

Heltai Jenő: Mikulás

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény, de becsületes kis varrólány. Barát és támasz nélkül oly egyedül állt a világon, mint az ujjam, amikor a másik négyet becsukom. Nagy ház negyedik emeletén, kis udvari szobában lakott, de lakhatott volna ugyanakkor a háznak az első emeletén nyolc utcai szobában is. Miért? Mert a háziúr több ízben följánlotta neki azt a lakást, a bele való bútorokkal egyetemben. Házbért sem kért érte.

A szegény, de becsületes kis varrólány azonban kinevette a háziurat, ahogy kinevetett mindenkit, aki hasonló vagy ennél is becstelenebb ajánlatokkal közeledett hozzá. Varrt, varrt szorgalmasan tovább is, és türelmesen várta a daliás királyfit, aki valamikor mégiscsak eljön érte, és négylovas hintóján egyenesen a trónra röpíti. Ott állnak meg a trón tövében.

A daliás királyfi nem jött. Ellenben eljött Mikulás napja. Ezen a napon a becsületes, de szegény kis varrólány kivételesen nem nevetett ki senkit. Szomorú volt, sópáncodott:

– Ejnye, ejnye, mégis csúfság, hogy ezen a napon, amikor mindenki kap ajándékot, nekem semmit sem hoz a Mikulás. Se virágot, se cukrot, még csak egy incifinci kis briliánsgyűrűt se, akkorát, amekkora a kisujjamra fér. Ez bizony nem helyes!

Szomorúan varrt tovább késő estig, amíg a nagy házban elsötétült minden. Akkor letette a varrást, és levetkőzött. Gondolkozás és vacsora nélkül vetkőzött le, mert a kegyetlen sors ezen az emlékezetes estén megfeledkezett arról, hogy a kis varrólány asztalkáját megterítse. De ha megterítette volna is, a kis

varrólány ezzel sem nyert volna sokat, mert a szobában az ennivalónak a leghalványabb árnyéka sem mutatkozott. Ha szabad valamivel ledérebbe kifejezéssel élnem: az egyetlen ennivaló a kis varrólány volt, kivált abban a pillanatban, amikor fölösleges ruhaneműje példás rendben lógott már a fogason.

Azonban mire cipőjét és harisnyáját is levetette, hirtelen jókedve kerekedett.

– Hátha kitenném a cipőmet az ablakba? Mit lehet tudni! Hátha mégis eljön a Mikulás, és tesz bele valamit. Ártani semmi esetre sem árt.

Kinyitotta az ablakot, és a két ablaktábla közé gondosan elhelyezte cipőcskéjét, amely úgy tátogatta a száját, mint valami éhes kis madárfióka. A külső ablaktáblát be se csukta, betámasztotta csak, hogy a Mikulásnak még az a kibúvója se maradjon meg, hogy nem tudott bebújni. Azután a kis, de szegény és becsületes varrólány lefeküdt, beletemetkezett vánkosaiba, fejére húzta a dunyhát, hogy ne lásson, ne halljon semmit, és aludni próbált. Aludni és álmodni, gyönyörű dolgokkal! – vacsorával és a Mikulás ajándékaival. Sokáig nem tudott elaludni. Izgatott is volt, éhes is volt, meg azután lenn a háziúrnál az első emeleten nagy estély volt. A zene meg a zajongás fölhallatszott a kis udvari szobájába. Egy kicsit hánykolódott, egy kicsit sóhajtozott, de azután a cigány szépen, lassan mégiscsak álomba muzsikálta és elringatta.

Ekkor a folyosó végén kinyílt egy ajtó, és valaki lábujjhegyen a szegény, de becsületes kis varrólány ablakához lopózott. Ez a valaki a folyosó végén lakó cipészsegéd volt, jóra való és ábrándos fiatalember. Régótától szerelmes volt a becsületes, de szegény és kis varrólányba. Ez a mélyen érző fiatalember több ízben észrevette, hogy ideálja elszomorítóan rossz cipőben jár. Ez a sajnálatos körülmény költői meglepetésre ihlette. Magánszorgalomból egy pár gyönyörű, kacér kis cipőt csinált neki, olyan cipőt, amelyet az előkelő és finom nők hordanak, az őrzítő színésznők meg a hivatásos szépségek. Gyöngéd szerelmi vallomást, hogy ne mondjam: komoly házassági ajánlatot lehelt ennek a cipőcskének minden része. Az ifjú cipész oly áhítatos és hódolatos hévvel szorongatta, mint a középkori trubadúr a rózsát, amelyet szerelmesének illatos kebelére tűz majd.

Mikor a gyöngéd cipész észrevette, hogy az ablak be van támasztva csak, a tolvaj óvatosságával nyitotta ki. Elvitte a régi, rossz cipőt, helyébe odatette az újat. Azután boldogan elsietett. Büszkén vetette magát kemény ágyára. Meg volt magával elégedve; a Jóisten, aki az emberek cselekedeteit figyeli, „egyest” írt be a cipész neve mellé az osztálykönyvbe.

A kis és szegény, de becsületes varrólány ezalatt nyugodtan aludt, és a jóságos arcú Mikulás fehér gyapotszakálláról álmodott.

Lent az első emeleten a háziúrnál is megszűnt a zene meg a zajongás. Az előkelő urak és a vidám hölgyek eltávoztak. A háziúr egyedül maradt a letarolt mezőn, a pezsgőspalackok között, amelyek fekete torkukkal fenyegetően és szomorúan ásítottak feléje, leszerelt ágyúk a bős csata után. A háziurat, aki alapjában nem volt rossz ember, csak gazdag, a nagy magánosságban életundor és világfájdalom kezdte gyötörni.

– Micsoda élet! Mindig ugyanaz a pezsgő... ugyanazok a nők... ugyanaz a cigány... ugyanaz a nóta... Utálom, utálom! Mennyivel többet ér a kis becsületes, de szegény varrólány fönt a negyedik emeleten... Az valami! Az valaki! Ártatlanság, szelídség, jóság, jókedv! Itt egyetlen egy dolog segít csak, egyetlen valami ment meg, az, hogy ezt a kislányt elveszem. Mégpedig most, sürgősen, mindjárt, máris, mert reggelig meg találok gondolni...

Gyertyát gyújtott, és egyik kezében a gyertyával, a másikban ezzel a szigorú elhatározással fölment a negyedik emeletre. Megállt a becsületes és kis, de szegény varrólány ablaka előtt, és éppen be akart kopogtatni, amikor tekintete arra a bizonyos vadonatúj pár cipőre esett. Nem hitt a szemének, megdörzsölte egyszer, kétszer, háromszor, de hiába. Megfogta az orrát, ébren van-e? Ébren volt. És szomorúan látta, hogy a jól ismert, becsületes, rongyos kis cipő helyett vadonatúj, elegáns, pikáns, sőt már-már erkölcsstelen cipő kacérkodik vele az ablaküveg mögül. Olyan cipő, amelynek értékét is, célzatát is kitűnően ismerte. Olyan cipő, amely suhogó selyemvendéglő különszobája asztalán üsse a taktust a cigány muzsikájához. Tapasztalt szeme, amely szerfölött sokszor tapadt efféle cipőkhöz, most könnycseppel volt nehéz. Komoran nézett maga elé.

– Késő! Késő! Egy nappal elkéstem. Már tegnap kellett volna a jó útra térnem... tegnap kellett volna a kezét megkérnem. Elkéstem! Kár! Életem végéig zülleni fogok. Ez is csak olyan, mint a többi!

És mialatt a kis varrólány nyugodtan aludt, anélkül, hogy ezekről a becsületébe gázoló kijelentésekről sejtelve lett volna, a háziúr elfújta a gyertyát is, amelyet egyik kezében tartott, a szilárd elhatározást is, amelyet a másik kezében tartott. Lement, lefeküdt, elaludt, és élete végéig züllött életet élt.

A kis varrólány reggel fölébredt, meglátta az új cipőt, és örömeiben elsírta magát. Rögtön kitalálta, hogy Mikulása a cipészsegéd volt. Egy hónap múlva férjhez ment hozzá. A szegény kis leánynak sejtelve sem volt arról, hogy a végzet voltaképpen a háziúr feleségének rendelte el, és hogy az igazi, a fő, a nagy, a jó, a gyapotszakállú Mikulás ezzel akarta meglepni. De a cipészsegéd megelőzte. Ezzel egyszeriben és végérvényesen tönkretette a kis, de becsületes és szegény lány szerencsáját. Háziúrné helyett cipészsegédnévé süllyesztette a jobb sorsra érdemes, fiatal teremtést.

Ebből mindenképp előtte az a tanulság, hogy az ember ne kontárkodjon bele a Mikulás mesterségébe. Nem tudja, hol mit ront el. Mert a szegény, de becsületes kis varrólányból cipészsegédnévé előléptetett fiatalasszony az új cipő mérgező hatása alatt megkívánta mindazokat a dolgokat, amelyek az efféle cipővel karöltve járnak: a hozzávaló selyemharisnyát, a szép ruhát, a divatos kalapot, a bundát meg az ékszert. Mivel a jámbor cipészsegéd ezt a sok drága holmit nem tudta előteremteni, elfogadta mástól. Másoktól. Megcsalta az urát. Végül magával a háziúrral is, aki ebből kihámozta a második tanulságot. Azt, hogy sohasem kell valakit sürgősen feleségül venni. Hátha más veszi el? Az ember akkor még mindig ráér arra, hogy szeretőnek jelentkezzen.

Ez a tanulság természetesen erkölcstelen embernek jut csak eszébe. Ez a háziúr – mindenki tudja, aki ezt a történetet figyelmesen végigolvasta – züllött ember volt.

Karinthy Frigyes: Karácsonyország

Karácsonyország története nem hosszabb, de épp oly jelentős, mint a teremtése: alapításától bukásáig mindössze egy hét telt el.

Határai viszont csak az időben voltak ily szűkre szabottak – a térben messze szaladtak szét, s alattvalóit mindenütt ismerték.

Tél és fagy, zúzmara és jégcsap, hóförgeteg és északi szél – ezek voltak Karácsonyország meteorológiai viszonyai, pedig Karácsonyország nem az Északi-sark vidékén terült el, hanem a Nagydíszletű Tragédia színpadán, a mérészkelt égöv alatt. S hogy Karácsonyország élete éppen a zordon felvonásra esett, azt nyilván a drámai ellentét fokozására eszelte ki a nagy rendező: a kegyetlenül hideg külső környezetben hangsúlyozottabban érvényesíteni Karácsonyország belső lényegét, a szív melegét.

Mert Karácsonyország alkotmányát nem az ész, hanem a szív diktatúrájára építették.

Egyetlen lényeges törvénye volt: a szeretet és az önfeláldozás. Egyetlen jogforrása: örülni más örömeinek. Egyetlen kötelessége, adakozni és jót cselekedni.

Mint más országokban, itt is a szabad verseny elvére épült az érvényesülés lehetősége, a kereskedelem és az egyéni siker, csak a versengés *célja* volt éppen megfordított: nem arra irányult, hogy mennyit tudok *szerezni*, hanem arra, hogy mennyit tudok *másnak juttatni*.

Ebben a fordított irányban aztán éppen olyan kétségbeesett tülekedés, becsvágy, sőt stréberség vezette az embereket, mint egyebütt, ahol ölik egymást a népek a magántulajdonért.

A magánfelek magas kamatot fizettek a bankoknak, amiért voltak oly szívesek pénzüikkel vállalkozni – viszont a bankok minden nyereseményüket szétosztották a hivatalnokok és azok családtagjai között, hogy utóbbiak ajándékokat vehessenek ismerőseiknek és ismeretleneknek is.

Mert éppen ami az ismeretleneket illeti, közbiztonság dolgában elég rosszak voltak a viszonyok ebben az országban.

Bármily szigorúan büntették például a *zsebbe rakást*, nem lehetett eléggé vigyázni a villamoson vagy az utcán, mihelyt egy kis tolongás támadt, a tisztességes ember azon vette magát észre, hogy pénztárcát, zseborát, vagy más értéktárgyat csempészett zsebébe valami ismeretlen tettes, aki sürgősen meglépett.

Pályaudvarokon mindenütt ott függött az „Óvakodjunk a zseberakóktól” feliratú tábla – a tetten ért „titkos ajándékozót” lefűlelte a rendőrség és szigorúan elítélte, nemcsak a becsempészett tárgyat juttatva vissza hozzá, de magas összegű pénz elfogadására is kényszerítve – az elrettentő példának mégsem volt meg a kellő hatása. Napirenden voltak a *kasszatömések* is – leggondosabban elzárt pénztárt is kifűrtak a ravasz betőrők, hogy telerakják pénzzel és értékpapírokkal, sokszor revolverrel kikényszerítve a meglepett pénztárost, hogy nyissa ki a páncélszekrényt, és rakja be a merénylő egész vagyont.

Idegen ország lakója gyakran tanúja lehetett az utcán ilyen jeleneteknek: didergő koldus könyörög a sarkon, hogy fogadják el tőle a kinyújtott kezében remegő fillért. De ilyesmi csak percekig tartott, mert rögtön akadt egy bundás férfi, aki meglátván a koldust, gyorsan levetette bundáját, vállára dobta a didergőnek, és gyorsan elszaladt, hogy vissza ne kapja – rendszeren csak a következő sarkig ért el, mert ott egy másik úr, látván, hogy nincs kabátja, nekiesett, és erőszakkal húzta rá a magáét.

A dolgok, a hét közepe felé, kezdtek elfajulni.

Senki se lehetett nyugodt, miután egész napját azzal töltötte, hogy minden értékét és tulajdonát keservesen szétsztozgassa, hogy aztán este holtfáradtan hazaérve, üresnek vélt lakását teletömve ne találja odahordott és becsempészett ajándékokkal. A költő is alaposan megbukott a „fenyőfáról és pálmáról” írt érzékeny dalával – a fenyőfa ugyanis nem didergett ebben az országban „havas csúcson” pálmáról álmódzva; behozták a városba, teleaggatták cukorral és édességgel, kivilágították, és meleg szobában, hőségben ernyedtek el, bőségbe fulladva, miközben a pálmát a hoba dobták ki, mert senki nem akarta elfogadni, más elől szedve a dicsőséget.

Az ország válságát s szomorú bukását mégis az okozta, hogy az adakozók elvesztették a mértéket.

Az önzetlenség és jóság becsvágya, mint az érvényesülés egyetlen módja, rafinálttá tette az embereket. Folyton azon törvén a fejüket, milyen meglepetéssel lehet a legnagyobb örömet okozni, arra a hamis következtetésre jutottak, hogy aminek én legjobban örülnék, annak örülne a felebarátom is, más szóval: amit kívánsz magadnak, te is tedd embertársadnak.

Ebből lett a kalamajka.

Az emberek olyan tárgyakat kaptak, amire semmi szükségük nem volt. A felnőtteket babával és hintalóval árasztották el a gyerekek, a gyerekek viszont nem győzték tovább ajándékozni a felnőttektől kapott könyveket, pénzt, nőt, politikai hatalmat.

Egy idő múlva mindenki szűk cipőben vagy bő nadrágban járt, másokra szabott ruhákat lehetett csak hordani, legnagyobb illetlenségnek számított önző módon a tulajdon testemre szabott öltönyben járni.

Az öngyilkosjelöltek, akiknek legszebb álma a gyors halál, mérget, revolvert, madzagot küldözgettek ismerőseiknek.

És elkövetkezett *huszonnegyedik*, a kritikus nap, az önzetlen szeretet diadalünnepe.

Mely alkalomból egymásra néztek az emberek, és kiderült, hogy *mindenki visszakapta, ami eredetileg az övé volt*.

Viszont a termelés megszűnt, és az ország kénytelen volt felszámolni és csődbe menni.

De minden évben feltámad, hirdetni a Reménytelen és Tehetetlen Jóság örök uralmát, amit *Szépségnek* keresztelt el a költő. (1933. december)

Húrok

Ballai László: Chopin és a dzsessz

Soha nem állhattam a crossovert vagyis – manapság divatos kifejezéssel élve – a világzenét. A mindenségből ki lehetett engem kergetni az e kategóriában talán elsőként megjelent Emerson, Lake & Palmer számokkal. Muszorgszkij *Egy kiállítás képei* című zongorasztve pop ritmusban, dob gép és basszusgitár kísérettel – én ilyennek képzelem a poklot. Mert az emberiség egyik legnagyobb bűne – bár fejlődő technikájú korunkban egyre kevésbé veszünk tudomást róla – a zaj. Ráadásul Emersonék azt a kontárságot is elkövették, hogy a kicsibék hangját szintetizátor segítségével valódi csirkecsipogássá alakították vissza. Ha a kerti törpe feltalálója hallotta volna e zenei hentesmunkát, sírva tépte volna a haját, hogy nem ő alkotta meg a tökéletes giccset.

Az Emersonék nyomában lihegő crossover művelői azzal próbálják igazolni tevékenységük szükségességét, hogy általuk a klasszikus zene eljut a széles néptömegekhez. Valójában azonban e sarlatánok pusztán népszerűségük és hírnevük további megerősítését remélik attól, hogy a klasszikus zene óriásaitól kölcsönzik témáikat; halott géniuszoktól, akik már nem tiltakozhatnak. A rock-rajongókhoz pedig nem a zenét juttatják el, hanem annak a lényegtől megfosztott, primitív változatát. A crossover ugyanis a megvalósítók szempontjából a feldogozott művek méltatlan, otromba szimplifikálását és megcsonkítását jelenti, a befogadóknak pedig a koncertterem fennkölt katarzisa helyett a tömegszeánszok tomboló extázisát kínálja fel.

De hát nem éppen a keveredés a fejlődés kulcsa? Az evolúció kiváltója a mutáció, amikor is oda nem illő szem kerül a reprodukciós láncba. Vajon nem crossover Chopin legtöbb műve is? A polonézok, a mazurkák és a keringők nem egyebek, mint stilizált népi táncok. A komponista gyermekkorában gyakorta hallgatta a falusi zenészeket, majd átvette dallamaikat, fordulataikat, és szabadon beépítette darabjaiba. Lehet, hogy Chopin életműve nem egyéb, mint plágium?

A léleknek van olyan része, ahová csak a zene világít be, mondta Kodály Zoltán. Éspedig – közkeletű, bár pontatlan kifejezéssel szólva – a komolyzene. Chopin b-moll scherzója nyilvánvalóan ezek közé tartozik. Emerson, Lake & Palmer és társaik zajkeltése nem, mert nem képvisel igazi művészi minőséget. A zene esztétikai fejlődését háromlépcsős folyamatként írja le Kodály. A legrégebb, tiszta dallamok a népzeneben jelennek meg, ezeket a népi kultúrától elszakadt, de a művészi kifejezés színvonalát még el nem érő műdalok népszerűsítik, hogy végül az individuális zenei művészet, azaz a komolyzene szintjén önálló tartalmat nyerjenek. Kodály egyik legsúlyosabb kritikai érve, amellyel pálcát tör valamely sikerületlen, a feldolgozott anyaghoz nem hozzátevő, hanem azt lerontó próbálkozás felett: „megrekedt a műdal szintjén” vagyis azon a szinten, amely a mai populáris együttesek túlnyomó többségét jellemzi. Míg tehát Chopin vagy Muszorgszkij eljutott a zenei kifejezés legmagasabb fokára, addig műveiket a crossover feldolgozások a műdal, a tömegzene szintjére silányítják.

Ezek után érthető, hogy nem csekély nyugtalansággal tekintettem Leszek Mozdzer koncertfelvételének bemutatója elé. A lengyel művész korunk legkiválóbb Chopin dzsessz-interpretátora. Chopin és a dzsessz? Persze Chopin frázisai névtelen bárzongoristák és dzsessz-óriások improvizációiban egyaránt feltűnnek, és azokkal jól megférnek. Mert a dzsessz a zene legnagyobb olvasztótégelye. Tessék, már megint a crossovernél vagyunk. A kültelki sramlizenekartól Chick Corea együtteséig számtalan formáció keveri a legkülönbözőbb stílusokat. Iránytűnk ismét csak az esztétikum lehet. A dzsessz a legintenzívebb zenei forma, amennyiben nemcsak egy-egy kadencia vagy a partitúra interpretálása erejéig ad lehetőséget a muzsikuskoknak, de a rögtönzések hálózatából a hallgató előtt születik meg maga a mű is. A bazseváló hangász, a begyakorolt fordulatokat unalomig ismétlő szalonzenész és a géniusz megoldásai közötti különbség pedig könnyen felismerhető. Egy idős trombitás ismerősöm azt mondta: amikor már

nem tudod, hogy a szólista hol tart a témában, az a dzsessz.

Végül is tehát egy jó dzsesszongoristának mindegy, mi a téma, a kérdés csupán az, hogy az improvizációban hová jut el. De akkor miért mondják, hogy Mozdzer korunk legkiválóbb Chopin dzsessz-interpretátora? Mit jelent ez? Eredetileg klasszikus zongorista volt, aki kitűnően ismerte a Chopin-repertoárt, de a túltelített lengyel koncertéletbe már nem tudott bekerülni, csak valami extravaganciával. Chopin témákra improvizál, de hogyan? Isten őrizze, hogy elkövesse azt a szarvashibát, amelyet gyakorta neves együttesek is, hogy tudniillik dzsesszbetétekkel vagy egyenesen dzsesszritmusban játsszák Bach, Mozart, Chopin darabjait. Ám ha csak erre lenne képes, aligha tisztelték volna meg a „legkiválóbb” jelzővel. (Ha valami nem jó, mi sem egyszerűbb, mint kikapcsolni a rádiót. Soha sem értettem azokat az embereket, akik habzó szájjal mérgelődnek a televízió vagy a rádió előtt, ahelyett, hogy kedvükre való műsort keresnének, vagy elzárnák a készüléket.)

Hallgassuk hát. Leszek Mozdzer egészen egyedülállóan nyúlt az anyaghoz. Először eljátszotta az általa választott Chopin-mű témáját, majd nem variálgatni kezdte – mint azt bármely kollégája tette volna –, hanem hagyta, hogy a mű hangneme és lelke szétáradjon a zongorán, és ő követte ezt az áradást. Nem volt szüksége arra, hogy a hallgató bátorítására egy-egy jól felismerhető motívumot beszúrjon az eredeti műből. Soha nem lehetett tudni, hol tart a témában, ugyanakkor Chopin is játszott meg nem is. Tökéletesen birtokolta a Chopin-repertoárt, és még tökéletesebb volt, ahogy tudását nem használta fel. Azahogy mégis, csak közvetve. Szó sem volt arról, hogy kikapcsoljam a rádiót, vagy hogy más állomást keressek – végig kellett hallgatnom az egész koncertet. Megértettem (minő fellengzősség), inkább megéreztem, mire célozhattak az előzetes kommentárok. Leszek Mozdzer nem a géniusz műveiből közvetlenül, hanem lelkületéből közvetve nyer inspirációt, amelyen mint varázsszönyegen ringatja, repíti hallgatóságát egy sajátosan lengyel, egyszermind európai és megismételhetetlenül chopini világba,. Lemezeinek ott a helye a karácsonyfa alatt, de meghallgatásukat inkább szilveszterkor ajánlom.

Ballai László: Finlandia

Minap a Finn Rádió Szimfonikus Zenekarának 2010. augusztus 12-i hangversenyét közvetítette a Bartók rádió; Szakari Oramo vezényelt, és Petra Lang mezzo-szoprán énekesnő is közreműködött. Műsoruk Wagner *Nürnbergi mesterdalnokok* című operájának nyitányából, *Wesendonck-dalaiból*, Nielsen *Helios* nyitányából és V. szimfóniájából állt. Nem tartom különösen szerencsésnek az összeállítást. A *Nürnbergi* a mester iránti minden elismerésem ellenére sem szeretem – vígoperának túlságosan súlyos, zenedrámának nem elég feszes. A *Wesendonck-dalok* ugyan gyönyörűek, de hallgatásukkor mindig ott motoszkál a fejemben keletkezéstörténetük: a Wesendonck házaspár befogadta, és komoly anyagi támogatásban részesítette Wagnert, mire ő hálából elcsábította az asszonyt. A Nielsen-opuszok pedig meg sem közelítik a másik kettő színvonalát. Ha már a skandináv szolidaritás jegyében szükséges e darabokat bevenni a produkcióba, középen illene elhelyezni őket, ügyelve a koncert végkicsengésére. A zenekar is és az énekesnő is szép, pontos teljesítményt nyújtott, mindazonáltal, amit hallottam, nem ragadott meg különösebben. Hanem amit nem hallottam, az tűnt fel egyre jobban, olyannyira, hogy a hangverseny második felét – Nielsen ide vagy oda – feszült figyelemmel hallgattam végig.

„Vége egy Beethoven-tételnek. – írta 1936-ban Szép Ernő – A csillárok üdvözülten ragyognak a terem fölött. Moccanat nélkül ül még az ember, az ember mint térfogat, az eszmélete, túl az álom távolán, aszfodéloszi mezőkön lefelé.

Nem az, kérem, hogy beletapsol a dicső csöndbe egy-két tucat hallgató. Nem tudják, hogy még nem szabad. Ezeket az ártatlanokat lepisszegik, semmi.

Hanem amint csönd lett, azon nyomban köhög egyet valahol valaki.

Egyet.

Rögtön, de rögtön utána köhintenek előtte, mellette, mögötte, hatan, tizenketten, huszonnégyen.

Fél percen belül százan meg százan. Ragad jobbra meg balra, hátra meg előre a köhögés. Perc alatt nincs egy széksor, ahol ne köhögnének. Urak, hölgyek, fiúk, lányok.

Mint a tüntetés.”

Szegény Szép Ernő forogna a sírjában, ha tudná, hogy ma mi a helyzet e tekintetben a hazai, nem különben a külföldi koncerteken. Bizony, mintha a tudószenetudományok betegeit vezényelnék ki rehabilitációs célzattal a világ legtöbb zenei rendezvényére. Már szó sincs arról, hogy a hallgatók legalább a tételszüneteket megvárják. Száraz és nedves köhögések, krákogások puska lövései dördülnek bele az előadás közepébe. Már nem is taktikáznak az emberek, hogy mondjuk, a forte részeken engedjenek szabad utat ingerületüknek. Gátlástalanul belecsattannak Mozart a-moll rondójának, Schubert Asz-dúr impromptu-jének, Chopin andante spianatójának leghalkabb, leglíraibb részeibe. Ilyenkor mindig úgy érzem, mintha arcul csapnák a művészt, és velem együtt azt a néhány zenerajongót is, akik a mű élvezetért mennek el a koncertre, nem azért, hogy agyonüssék az időt, vagy megmutassák új kosztümjüket. Igen, a koncerttermek megteltek udvariatlan, bárdolatlan, oda nem való emberekkel. Bár nem kifejezetten e jelenségre utalt, de megfontolandó Kocsis Zoltán értékelése, hogy míg a Nemzeti Filharmonikus zenekar egyre jobb lesz, a közönség egyre rosszabbá válik. Némelyek – nehogy kiszáradjanak a szünetig – innivalót is visznek magukkal, amelyet üvegből kortyolgatnak. A kupak lecsavarásakor persze jellegzetes – a köhögéshez képest mindenképpen alternatívnak számító – püsszegő hang hallatszik.

Véleményem szerint, aki beteg, az feküdjön ágyba, és kúrálja ki magát. Ne menjen koncertre. Nem csupán azért, mert krahácsolásával tiszteletlenségét fejezi ki a művészek iránt és lerontja mások élményét, hanem mert meg is fertőzheti őket. Aki pedig egészséges, az állja meg harakolás, hörgés, köhögés nélkül negyven percig, hiszen a fogorvosnál is kibír ennyit – ráadásul nyitott szájjal –, amíg kezelik. Ha pedig mégis ellenállhatatlan ingerület tolakszik fel a torkán, szorítsa ajkára batiszt zsebkendőjét, és fojtsa el a hangot. Mások azonban nem így gondolják. A szerencsétlen művészek pedig csak túrnek békességgel, mert örülnek, hogy egyáltalán van még hallgatóságuk.

A 2010. augusztus 12-én a Finlandia hangversenyteremben rendezett hangversenyen egy árva köhintés nem hallatszott. És nem csupán a zene közben, a tételszünetekben sem. A közönség teljes figyelemmel és koncentrációval élt együtt a zenekarral. Amikor azután vége lett egy-egy műsorszámnak, kitört a lelkes ünneplés. Méltó, erőteljes taps, dübörgés és sikoltozások nélkül. A torkok továbbra is némák maradtak. Finnország pedig hűvös éghajlatú ország. Ott még nyáron is könnyű megfázni. Am úgy tűnik, a betegséggel szembeni ellenálló képességben messze felülmúlnak bennünket. De nem csak abban. A finn komolyzenei élet – nem utolsó sorban a kint tanító magyar zenepedagógusoknak köszönhetően – dinamikus fejlődik (Emlékezzünk vissza, hogy amikor mi már nemzeti operák sorával büszkélkedhettünk, és nem győztük számba venni polgári gyarapodásunk javait, Finnország még nagyon szegény és elmaradott ország volt, ahol a zeneoktatás gyerekcipőben járt.) Ma zenei oktatása és intézményei valamint közönségkultúrája miatt az egész világ csodálhatja Finlandiát.

Ballai László: Chopin-Bogányi-maraton

„November 27-én és 28-án Bogányi Gergely a Művészetek Palotája Bartók Béla hangversenytermében eljátssza Chopin összes szólózongorára írt művét. Legyen Ön is részese a Chopin-év legkiemelkedőbb eseményének!” – harsogta heteken keresztül a rádió. Mindenek előtt az ütött szöveget a fejembe, honnan

tudjuk előre, hogy ez a koncert lesz a Chopin-év legkiemelkedőbb eseménye. Miért kell közepszerű politikusok ócska szövegével, mindenre felbérelhető marketingesek tucatfordulatával eleve bepiszkolni egy művészeti eseményt? És mi történik, ha a zongorista a koncert napján kitöri a lábát, vagy az előadáson ideggörcsöt kap, és a hetedhét országba szétkürtölt eseményből nem siker, hanem kapitális bukás lesz?

1999-ben, Petőfi Sándor halálának százötvenedik évfordulóján két nap alatt felolvasták a költő összes versét. Édesapámmal épp akkor festettük a lakásunkat, így kora reggeltől késő estig hallgattuk a költeményfolyamot, és csodálatos élményben volt részünk. Kitértél előttem a Petőfi-univerzum, amely azóta sem csukódott be a lelkemben. (Különben aligha alapíthattam volna meg a Marcziust...) Lánglelkű poétánk verseit azonban sok-sok színész mondta el, közülük is a *János Vitéz*t szavaló Törőcsik Mari búvölt el a legjobban.

A Chopin-maraton amúgy kiváló ötlet; de hogy minden szólószongoraművét egyetlen pianista játssza el, azért az túlzás. Ráadásul éppen Bogányi Gergely, aki néhány évvel ezelőtt augusztus 20-án a Duna hajjai fölé eszkábált pódiumon oly zavaró gesztusokkal és teátrálitással szólaltatta meg Liszt műveit! Mert Chopinről tudjuk, hogy előadóként is az intimitásra, a piano részek varázslatának bemutatására törekedett. A Liszt-féle zongorapüfölő sikerhajhászás kifejezetten ingerelte. Az sem biztos, hogy Bogányi a legnagyobb élő Chopin-játékos magyarhonban. Csak számlálom az ujjaimon a művészeket, akik a lengyel génusz darabjainak legelhivatottabb megszólaltatói: Rados Ferenc, Jandó Jenő, Kocsis Zoltán, Ránki Dezső, Schiff András, Prunyi Iлона, Szabó Csilla, Krausz Adrienne, Várjon Dénes, Balogh József.

Ógtam-mógtam, mindezeket recitáltam, amikor is elkezdődött Bogányi Gergely Chopin-maratonja. A koncertek szüneteiben riportok készültek, amelyekből sok mindent megtudtam. Bogányinak saját orvosa és zongorahangolója van, akik külföldi útjaira is elkísérik. E vállalkozását ő maga ajánlotta fel a Művészetek Palotája vezetőségének, amely hosszabb-rövidebb mérlegelés után elfogadta azt. Tehát nem arról van szó, mint Lengyelországban, ahol hivatalosan száz zongoristát kértek fel arra, hogy megszólaltassák Chopin összes szólószongoraművét. Lehet, hogy zenei életünk fő korifeusaiban meg sem fogalmazódott volna ez a szándék, ha Bogányi Gergely nem jelentkezik. De mégis, mi ez, hogyan, és különben is, és...

És a második nap koradélutáni koncertjén Bogányi Gergely eljátszotta Chopin Op. 40-es A-dur polonézét. Könnyek szöktek a szemembe. Gondolataim zúgásán áttört a tökéletes zene. Az imént soroltam halhatatlan Chopin-játékosainkat. De nekem Arthur Rubinstein az etalon. És Bogányi előadása szintén megpendítette lelkem legelrejtettebb húrjait. Azután következett az *Andante Spianato et Gran Polonaise Brillante* és még annyi-annyi csoda, tökéletesen egyéni billentéssel, itt-ott talán kicsit hangosan vagy felpörgetett tempóban, de felesleges gesztusok nélkül. Minden elismerésem a pianistának. Mert nem pusztán sport- vagy Guinness-rekordot produkált a Művészetek Palotájában – a két napon át tartó monstruózus sorozatában a fáradtság legkisebb jele nélkül –, hanem az igaz művészetek pislákoló lángjából gyújtott messzire lobogó fényes fáklyát. Bogányi világklasszis zongoristává érett, aki tisztelgő főhajtással a Mester előtt új ablakot nyitott a Chopin-univerzumban. A 2010. november 27-28-i Bogányi-koncertsorozat valóban a Chopin-émlékév egyik felejthetetlen eseménye volt.